

Arthuur, Lekenbroeder van Smalbroek



78 km

Met een klap van mijn vuistbijl op het hakblok vel ik het oordeel over de vermeende misdadiger en veroordeel hem tot een werkstraf, het graven van een ontwateringssloot in het veen.

Hallo, mijn naam is Arthuur. Ik ben een lekenbroeder verbonden aan het Cisterciënzer nonnenklooster "Mariënkamp" in Assen, in het jaar 1294. Als lekenbroeder heb ik wel de gelofte van mijn orde afgelegd, maar dan zonder verdere kerkelijke inwijding en plichten. Ik ben een doener en het leven van een cisterciënzermonnik vind ik te passief. Met andere lekenbroeders beheer en bewerk ik daarom vanuit verschillende boerderijen in het graafschap Drenthe de kloostergronden van Mariënkamp. Dat zijn de akkers, tuinen, bossen, landerijen en veengebieden in eigendom van het klooster. Ik bewerk, ontgin, bewaak de gronden en buurtschappen van het klooster "Mariënkamp" ten zuiden van Assen. Een lekenbroeder is niet vies van het zware handwerk op de hoeves: de 'uithoven', zoals ze ook wel worden genoemd. Ik werk en woon op een plek waar het land bijna nog niet is ontgonnen. Het is een groot en woest gebied tussen Assen, Smilde, Beilen en Westerbork. In dit gehele gebied wonen in mijn tijd niet meer dan een paar honderd mensen, maar ze kennen me allemaal. Ook degenen die hier niet wonen maar mijn gebied onveilig willen maken, krijgen met mij te maken. De letter -A- is al bij velen bekend en heeft indruk gemaakt.

'Grondontginning' is een woord waar in mijn tijd nog weinig mensen van hebben gehoord of ervaring mee hebben. Mijn orde van cisterciënzers heeft een goede naam op het gebied van landbouw, veeteelt en landontginning. In Nederland zijn we daarmee begonnen aan de randen van Friesland. Met de kennis van mijn collega ordeleden hebben we verschillende technieken uitgeprobeerd om het water aan het veen te onttrekken. We hebben al flink geëxperimenteerd. Ook wij cisterciënzijnse lekenbroeders staan daarom bekend om de praktische kennis over het inpolderen van land en het ontginnen van veengebieden. Grote veengebieden ten westen en zuiden van Assen maken het gebied zeer moeilijk toegankelijk. Voor een reiziger vanuit Friesland is het bijna geen doorkomen aan. We gebruiken alleen een paar al lang bestaande veenwegen. Deze zijn vermoedelijk al in de prehistorie aangelegd. De hier gelegen veenwegen of knuppelwegen zijn paden die opgebouwd zijn uit boomstammen die horizontaal aan elkaar werden gelegd. Recent is in jullie tijd in de buurt van Smilde een reconstructie gemaakt van één van deze veenwegen.

De slecht onderhouden veenwegen zijn de oorzaak dat regelmatig ossenkarren, maar ook mensen door deze veenwegen of knuppelwegen in het daar onderliggende verraderlijke moerasveen verdwijnen. Nieuwe wegen aanleggen over het veen is geen optie ook deze zakken weg in het veen. Daarom zijn wij lekenbroeders begonnen met het aanleggen van sloten, wijken, dijken en molens, zodat het water uit het gebied kan worden afgevoerd. Daardoor klinkt het veen in en krijgt het draagvermogen. Bijkomend voordeel is dat het gedroogde veen ook nog eens bouw materiaal, brandstof en als waterfilter te gebruiken is. Het veengebied waar in jullie tijd de plaats Smilde ligt, hebben we al deels droog gelegd.

Als cisterciënzer kloosterlingen hebben we een belangrijke ontdekking gedaan. Een ontdekking die zeer belangrijk is geweest voor de ontwikkeling van het landschap van Drenthe. Schapenmest gecombineerd met heideplaggen of gedroogd veen heeft dankzij ons, een aantal kale woeste zandgronden ten zuiden van Assen behoorlijk vruchtbaar gemaakt. Het is daarom aan de zuidkant van Assen al veel beter wonen dan aan de oostkant. Vanuit het oosten teisteren bij harde oostenwind zandstormen nog regelmatig het dorp Assen. Overontginning van de woeste heidegebieden ten behoeve van de landbouw zonder schapenmest zorgt voor zandstuifgebieden. De zandwegen die door dat gebied liggen zijn door de vele zandduinen vaak moeilijk begaanbaar of zijn compleet verwaaid.

Tja, het leven in mijn tijd is hard en vaak geen pretje. In onze kleine boereengemeenschappen ben je op elkaar aangewezen. Je leeft geïsoleerd en je moet het met elkaar zien te redden. Wil je overleven, dan moet je wel samenwerken. Hierdoor zijn hechte gemeenschappen ontstaan, die vaak wel met veel argwaan naar vreemden kijken. Conflicten binnen onze hechte gemeenschappen proberen we zoveel mogelijk te voorkomen, maar dat lukt helaas niet altijd. Handhavers van de wet zijn niet in de buurt. Het gebied is groot en moeilijk toegankelijk. De "Etstoel" is in Drenthe ons enige rechtsorgaan. Deze middeleeuwse rechtbank werkt vanuit de plaatsen Anloo en Rolde, maar de rechters hebben vanuit deze twee plaatsen weinig zicht op dit grote gebied van het graafschap Drenthe. Bewoners zijn altijd druk met het bewerken van het land. Desondanks ontstaat soms toch strijd tussen de dorpen en buurtschappen. Omdat weinig officieel is geregeld, zijn regelmatig conflicten over land, water, het onderhoud van de wegen, het eigendom van het vee en het land. Op een dag vroegen inwoners van mijn buurtschap aan mij of ik als lekenbroeder 'rechter' wilde zijn, om in een conflict een beslissing te nemen. Als 'verlicht' kloosterling heb ik aanzien bij de dorpsbewoners. Gelukkig adviseren de nonnen van het klooster Mariënkamp mij als ik niet goed weet hoe ik iets moet aanpakken. Ook de dorpen Witten, Brunsting, Hijken en Westerbork hebben mij gevraagd om toezicht te houden op de gang van zaken in hun gebied. Ik hou niet alleen toezicht, maar spreek ook vonnis uit, als een misdaad is gepleegd en de vermeende dader is gepakt.

Bijvoorbeeld, op de eenzame heide tussen Holthe en Makkum en op één van de twee veenwegen bij Smilde vinden regelmatig berovingen plaats. Reizigers die door dit grote woeste gebied trekken, worden dan beroofd van 'have en goed': hun dieren en spullen. De broers Evert en Barend zijn een berucht roversduo in Drenthe waar bijna iedereen bang voor hen is. Op een dag worden ze door mij op heterdaad betrapt. Ze waren een handelsreiziger uit Coevorden op de veenweg naar Friesland aan het beroven. De arme man overleefde maar net de slagen op zijn hoofd. Gelukkig waren de broers lang zo sterk niet als de verhalen die verteld worden. Met mijn zwaard en vuistbijl, kon ik ze gelukkig al snel overmeesteren. Ter plekke heb ik het vonnis uitgesproken en ze veroordeeld tot de galg. Twee maanden hebben hun lijken in het Hijkerveld aan de galg gehangen. Bij rechtspraak in mijn tijd is het niet ongebruikelijk om een vonnis snel uit te spreken en ook direct uit te voeren. Bedelaars en zwervers worden meestal tot tien zweepslagen veroordeeld en daarna direct het dorp uitgejaagd. Je moet een voorbeeld stellen is mijn overtuiging. Daarna trekken ze met een grote boog om de onder mijn toezicht staande buurtschappen en de dorpen heen. Met diefstal ga ik niet lichtvoetig om. Het stelen van vee of graan kan betekenen dat iemand kan verhongeren. Vingers of zelfs een hele hand afhakken vind ik dan ook een hele normale straf. Je hoort niemand klagen over deze zware straffen, ze worden zelfs toegejuicht. Maar liever veroordeel ik ze tot een werkstraf, want dan kunnen ze voor ons aan het werk.

Als lekenbroeder heb ik al aanzien, maar door mijn sterke handhaving van de orde, dwing ik ook respect af. Bewoners van 'mijn' gebied kijken tegen mij op. Mijn forse postuur en mijn lengte van bijna twee meter zullen daar ook wel mee te maken hebben. Mijn gelofte van orde aan het klooster had meerdere betekenissen. Ik woon met toestemming van het klooster met mijn vrouw en zes kinderen in een boerderij in Smalbroek. Als lekenbroeder, heb ik verschillende functies. Ik ben verlicht monnik en daarmee geestelijke, politieman, rechter, beul, maar vooral landbouwarchitect en dat bevalt mij goed. Niemand maakt van de vermenging van deze taken een probleem. Als niet 'gewijd' kloosterling ben ik niet bang om mijn handen vuil te maken en als het moet, laat ik mijn vuisten spreken. Maar de macht



van het woord heeft een veel beter effect. De mensen zijn mij dankbaar en tonen dat ook. In jullie tijd lijkt het vreemd en wonderlijk dat ik zoveel verschillende petten droeg. Maar het werkt wel goed. De meeste mensen hebben niet genoeg kennis, inzicht en contacten. Als geestelijke heb ik toegang tot een groot en goed georganiseerde kloosterorganisatie die mij met raad en daad terzijde staat. Ik heb ontdekt dat kennis macht is.

Dat ik als lekenbroeder het recht heb een leven te beëindigen, is in mijn tijd normaal. Niemand heeft daar moeite mee. Dat komt omdat leven en dood bij ons heel dicht bij elkaar staan.

Door de afscherming van het graafschap Drenthe door het vele ontoegankelijk veen, zijn bewoners hier veel meer met elkaar en de natuur verbonden, dan in veel andere gebieden. Als wij op pad zijn, zien wij onderweg regelmatig lichamen aan een galg hangen. Het klinkt misschien vreemd,

maar voor ons zijn het een soort reclameborden. Goed zichtbaar geplaatst, als een waarschuwing voor iedereen die dacht in een woest maar rechteloos gebied te zijn terechtgekomen. De inwoners van Drenthe leefden in de middeleeuwen ver en geïsoleerd van allerlei kerkelijke, rechterlijke en wereldlijke machtscentra. Ze moesten eeuwenlang grotendeels hun eigen zaken regelen. Ze leefden in harde tijden en dat vroeg ook om een streng optreden als mensen zich niet sociaal gedroegen. Zo ontstond de cultuur van naoberschap: een traditionele burenhulp die nog steeds bestaat in de verschillende Drentse dorpen. Let maar eens op, als je een Drents brinkdorp binnengaat, dan zie je vaak nog één of meerdere brinken als gemeenschapsruimten omzoomd door veel oude bomen. Op de plek in de dorpen waar ik vaak rechtspraak deed kun je nu nog soms in de bomen een – A – van Arthuur terugvinden. Daarmee heb ik bij veel mensen indruk gemaakt. Zo ook bij de door mij zojuist veroordeelde misdadiger.

